

куренції у фінансовій сфері), Аудиторською палатою України (11 березня 2010 року підписано договір про співробітництво), що повинно сприяти розв'язанню ряду важливих проблем та стимулювати розвиток даного сектору грошового ринку.

Література

1. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг в Україні. — <http://www.dfp.gov.ua>
2. *Савлук М. І.* Тенденції на ринку міжбанківського кредитування України в період кризи // *Фінанси, облік, аудит.* — 2010. — № 15. — С. 170.
3. *Чуб О. О.* Банки в глобальній економіці: Монографія. — К.: КНЕУ, 2009. — 340 с.
4. Страховые компании и рынки // *Эксперт.* — № 8 от 22.02.10.
5. Как украинцам обеспечить старость // *Сегодня.* — 20.11.2010.
6. Второй уровень пенсионного обеспечения // *Эксперт.* — № 21 от 31.05—6.06.2010.
7. Бизнес новости. Украинский бизнес-ресурс. — <http://www.ubr.ua>
8. *Пластун В. Л.* Пріоритети розвитку кредитних спілок в сучасних умовах // *Актуальні проблеми економіки.* — № 10. — 2010.
9. Ломбарды заставят раскрыться // *Деловая столица.* — От 20.09.2010.

Стаття надійшла до редакції 13.01.2011.

УДК 336.77:(336.717-058.3)

І. Г. Брітченко, д-р екон. наук, проф.,
завідувач кафедри грошового обігу і кредиту,

О. М. Момот, доцент кафедри
грошового обігу і кредиту, ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СКОРИНГОВИХ СИСТЕМ У БАНКІВСЬКОМУ КРЕДИТУВАННІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто переваги та недоліки використання скорингових систем при кредитуванні населення, їх класифікацію. Досліджено основні організаційні проблеми, які виникають перед банками при запровадженні скорингових систем оцінки кредитоспроможності позичальників.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: скоринг, кредитний скоринг, скоринг-організація роботи, скоринг-модель, види скорингу.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены преимущества и недостатки использования скоринговых систем при кредитовании населения, их классификацию. Исследованы основные организационные проблемы, которые возникают перед банками при внедрении скоринговых систем оценки кредитоспособности заемщиков.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: скоринг, кредитный скоринг, скоринг-организация работы, скоринг-модель, виды скоринга.

ABSTRACT. Advantages and disadvantages of the use of the scoring systems at crediting of people and their classification are considered in the article. Basic organizational problems of banks with implementation of the scoring systems of estimation of borrowers are investigated.

KEY WORDS: scoring, credit scoring, scoring-organization of work, scoring-model, types of scoring.

Розвиток та модернізація банківського сектору економіки, розширення асортименту банківських послуг, удосконалення фінансового законодавства, збільшення обсягів кредитування та спрощення цих процедур — є одними з найважливіших складових економічного зростання. В останні роки, за винятком періоду світової фінансової кризи, в Україні має місце активний розвиток споживчого кредитування населення. Багатьма науковцями досліджуються проблемні питання цього виду кредитування та процедур його здійснення. Серед них: О. І. Барановський, О. П. Бондар, В. М. Геєць, В. Є. Новицький, В. Г. Першин та ін. У той же час, на нашу думку, недостатньо висвітленими залишаються питання впровадження в банківську діяльність кредитних скорингових систем.

Мета роботи — дослідження доцільності застосування скорингових систем кредитування в банках, їх класифікація та організаційні проблеми впровадження.

Скоринг — це система оцінки кредитоспроможності потенційного позичальника. Ця оцінка базується на числових статистичних методах, які застосовуються на різних етапах взаємовідносин між кредитором (банком) і позичальником (клієнтом). За результатами набраних балів скорингова система самостійно пропонує рішення про погодження чи відмову у видачі кредиту.

До створення скорингових систем тягар вирішення питань кредитування лежав на експертах у цій сфері і для більшості банків якість кредитного портфелю залежала від якості та професійності кредитних експертів. Після Другої світової війни банкіри зіткнулися одночасно з проблемою необхідності швидкого відновлення кредитування та відсутності потрібного рівня кваліфікації кредитних спеціалістів. Одним із способів вирішення другої проблеми того часу стало складання наборів правил, якими керуються кредитні експерти при прийнятті рішень про кредитування. Так і

з'явилися бальні системи оцінок позичальників, а пізніше скорингові карти та системи [3]. Тобто, в основі скорингу лежить принцип формалізації знань експертів. Сучасні скорингові системи реалізуються двома способами: за допомогою Microsoft Office Excel та завдяки спеціалізованому програмному забезпеченню.

Більшість використовуваних українськими банками скорингових систем оцінки позичальників реалізовані у форматі MS Excel. З одного боку, такий підхід більш простий у використанні, але з іншого — має багато суттєвих недоліків [2]:

- такі системи оцінки позичальників, як правило, є децентралізованими;
- у MS Excel не просто реалізувати складну стратегію прийняття рішень щодо видачі кредиту;
- часто такі системи побудовані на експертних знаннях невеликої кількості спеціалістів і носять суб'єктивний характер;
- складність швидкого оновлення системи;
- відкритість системи — будь-яка людина з елементарними навиками роботи з такими програмним забезпечення може несанкціоновано втрутитися в роботу програми або переналаштувати її на потрібний результат (тут мова йде не тільки про ризики шахрайства, а й про «допомогу» позичальникам з боку кредитних спеціалістів);
- такі системи не вирішують поточні проблеми менеджменту банку: причини погіршення кредитного портфелю, необхідні зміни для більш точної оцінки позичальника, зміни оцінок із врахуванням накопиченого досвіду банку тощо.

Основні цілі, які намагається досягти будь-який банк при впровадженні повноцінної системи кредитного скорингу, можна сформулювати так:

- прискорити процедуру оцінки позичальника;
- збільшити кредитний портфель за рахунок зменшення кількості необґрунтованих відмов кредитних заявок;
- підвищити точність оцінки позичальника;
- зменшити обсяг неповернутих позик;
- знизити сформовані резерви під можливі втрати за кредитними зобов'язаннями;
- створити централізоване накопичення даних про позичальників;
- швидко і якісно оцінити динаміку змін позичкового рахунку кожного конкретного клієнта та кредитного портфеля в цілому.

На практиці кредитний скоринг визначається двома задачами: створення скорингових систем як моделей оцінки кредитоспро-

можності позичальників і побудова скорингової інфраструктури. Тобто, важливо розрізняти скоринг як організацію роботи кредитної діяльності банку (скоринг-організація роботи) та скоринг як розробку моделі (скоринг-модель).

У випадку, якщо розглядати впровадження скорингу як задачу побудови централізованої системи оцінки та прийняття рішення, то банку необхідно враховувати такі моменти:

- управління кредитними продуктами — встановлення відповідностей між моделями та типами кредитних продуктів, використання для різних цільових груп клієнтів різних кредитних продуктів;

- створення стратегії прийняття рішень — створення правил інтерпретації скорингового результату, формування принципів стратегії прийняття рішення по кредитній заявці;

- моніторинг точок продажу кредитів — оцінка ефективності та динаміки роботи в режимі реального часу, відслідковування кількості «фіктивних» запитів на отримання оцінки, відслідковування прийнятих на основі скорингу рішень;

- відслідковування адекватності кредитного портфеля та моделей — перевірка робочої адекватності моделі на реальних позичальниках, оцінка факторів суб'єктивності в прийнятті рішень.

Якщо визначити кредитний скоринг як розробку моделей, то основні завдання банку можна сформулювати наступним чином:

- визначення ключової мети та типу скоринга: визначення того, для чого конкретно буде використовуватися скоринг — оцінка позичальника, оцінка динаміки стану позичкового рахунку або визначення оптимальної стратегії по вже «поганих» кредитах;

- оцінка, аналіз і визначення критеріїв: установлення критеріїв оцінки кредитоспроможності та визначення базових параметрів класифікації позичальників;

- вибір методів побудови скорингових моделей: дослідження доступних методів створення скорингових моделей на предмет максимальної адекватності реальній ситуації;

- оцінка фінансової адекватності моделей: оцінка та аналіз загального впливу скорингової моделі на кредитний портфель у цілому.

З позиції скоринг-модель важливо також визначитися із типами скорингу, які застосовуються в українській банківській практиці:

1. Application-скоринг — оцінка кредитоспроможності позичальників для отримання кредиту. Питання оцінки кредитоспроможності позичальника на стадії отримання кредиту для українських банків є найгострішим, тому application-скоринг можна визначити як найактуальніший тип скоринга в Україні.

2. Collection-скоринг — визначення пріоритетних дій у роботі по відношенню до позичальників, стан позичкових рахунків яких класифіковано як «незадовільний». Останнім часом вітчизняні банки частіше почали використовувати Collection-скоринг у повсякденній роботі. Використання цього типу скорингу дозволяє проводити планомірну роботу з простроченою заборгованістю до моменту її передачі в колекторську службу чи агентство. Практичний досвід банків показує, що значну частину заборгованості в ході цієї роботи вдається ліквідувати.

3. Behavioral-скоринг (поведінковий скоринг) — оцінка динаміки стану позичкового рахунку позичальника. Для цієї задачі використовуються ймовірнісні скорингові моделі, які дозволяють спрогнозувати зміни платоспроможності позичальника, оптимальні ліміти кредитування тощо. Наприклад, на основі поведінки позичальника за останні півроку можна спрогнозувати його поведінку в наступні два-три місяці. В Україні цей тип скоринга практично не використовується і не стільки через відсутність необхідності, скільки через відсутність відповідних скорингових моделей.

4. Fraud-скоринг — оцінка ймовірності шахрайства потенційного позичальника. Цей тип скоринга, як правило, використовується разом із application- та behavioral-скорингами для більш детального аналізу позичальника. Актуальність цього типу скорингу для українських, особливо, роздрібних банків є досить високою.

Таким чином, для українського ринку найбільш актуальними є application-скоринг та collection-скоринг. Щодо behavioral- та fraud-скорингів, то про необхідність їх впровадження лише нещодавно почали заявляти найбільші гравці роздрібного ринку кредитування.

Перед прийняттям рішення про доцільність впровадження скорингової системи кожен банк повинен оцінити недоліки та переваги скорингу. Незважаючи на високу технологічність скорингу є випадки, коли скорингова програма не може дати максимально об'єктивну оцінку позичальнику. Тобто, для прийняття остаточного рішення по кредитній заявці все одно потрібен досвідчений спеціаліст. З іншого боку, в деяких банках (як правило, невеликих) систему скоринга використовують недостатньо ефективно, тобто клієнт оцінюється поверхнево, без використання складних математичних розрахунків. А в результаті для збереження банку від кредитного ризику добросовісні платники сплачують високі відсотки за кредитами.

Звичайно, скоринг має і свої переваги. По-перше, це неупереджена система оцінок. По-друге, скоринг забезпечує оперативність у прийнятті рішень. По-третє, банки, які використовують у своїй роботі скорингові системи, як правило, встановлюють ниж-

чі відсотки за користування кредитом, тому що скоринг знижує ризик неповернення боргу.

Важливо також розглянути проблеми, що постають перед банками, які прийняли рішення про впровадження скорингових моделей кредитування. Одна з головних проблем — це відсутність розуміння складності розробки та впровадження повноцінної скорингової системи. Особливо ця проблема проявляється під час постановки технічного завдання при самостійній розробці моделі чи при її замовленні у зовнішнього розробника.

Наступна проблема пов'язана з відсутністю необхідних даних для роботи системи кредитного скорингу. Аналітичні технології здатні ефективно працювати тоді, коли є що аналізувати. І справа тут не тільки в тому, що в Україні бюро кредитних історій ще не досить ефективні, а в тому, що банки ще просто не встигли зібрати достатню для аналізу інформацію [1]. Навіть якщо в банку налагоджений збір інформації про клієнтів, часто вона з різних підрозділів банку надходить у різному форматі. Одним із способів вирішення цієї проблеми є формування єдиної бази збереження даних.

Ще однією серйозною проблемою може стати неповне представлення даних у базі. В банківській практиці непоодинокі випадки, коли дані про клієнтів збираються стихійно, безсистемно, фрагментарно. Аналіз подібних даних небезпечний, адже на основі невірних результатів аналізу легко прийняти помилкове рішення.

Для ефективного використання скорингових систем на практиці українським банкам, банківській системі та державі необхідно також вирішити кілька спільних проблем:

- відсутність спеціального законодавства, яке б регламентувало відносини в сфері споживчого кредитування;
- відсутність простого механізму повернення грошей кредиту у випадку неплатоспроможності позичальника. Часто вартість помилок при кредитуванні занадто висока: втрата основної суми боргу, нарахованих відсотків, судові витрати, адміністративні витрати, втрачений час і т. д.;
- проблеми класифікації. Помилкова класифікація позичальника породжує проблему забезпечення повернення коштів позичальником у примусовому порядку;
- проблема застави. Механізм реалізації застави — незручний, законодавчо не однозначний та витратний. Відсутність реєстрації застави будь-якого рухомого майна дозволяє недобросовісним позичальникам продати або повторно закласти майно;
- використання зарплатних схем підприємств. Роботодавці часто віддають перевагу «сірим» схемам виплати винагороди своїм

працівникам. Як результат — позичальник не може довести свою платоспроможність, а банк втрачає клієнта;

- проблема оцінки реальних можливостей поручителів. Українські банки часто вирішують свою проблему зниження кредитних ризиків позичальника шляхом часткового їх перекладання на поручителів;

- відсутність кредитної історії. Дає можливість позичальникам отримати кілька кредитів у різних банках без перевірки оплати ними попередніх кредитів.

Розглянуті складнощі розробки та впровадження скорингових систем у практику українських банків не зменшують необхідності та доцільності їх використання, адже саме скоринг може стати одним із способів підвищення якості активів банку, зниження вартості кредиту та підвищення швидкості його отримання.

Література

1. *Герчак А. И.* Организация и развитие деятельности бюро кредитных историй как элемента инфраструктуры банковской системы Российской Федерации: Дис. канд. экон. наук / Герчак Алексей Иванович. — М., 2007. — 184 с.

2. Кредитование физических лиц // Технологии анализа данных. — www.basegroup.ru/solutions/case/credit.

3. Национальные особенности кредитного скоринга / ФАКТОРинг ПРО. — www.factoringpro.ru/index.php/credit-scoring-statua.

Стаття надійшла до редакції: 06.12.2010 р.

УДК 336.764.2

М. А. Гапонюк, канд. екон. наук, проф.,
завідувач кафедри фінансових ринків,

А. Г. Щербина, аспірант кафедри фінансових ринків,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

Ф'ЮЧЕРСНИЙ КОНТРАКТ НА ЗОЛОТО

АНОТАЦІЯ. У статті розглядається сутність ф'ючерсного контракту на золото, його особливості, фактори впливу та механізм ціноутворення, переваги перед традиційними видами інвестування в дорогоцінний метал. Автори обґрунтовують необхідність та перспективність упровадження деривативів на золото в Україні, порівнюють ф'ючерси на золото провідних фондових бірж світу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ф'ючерси, строковий ринок, інвестиції, золото, Інтернет-трейдинг.